

ET SPØRSMÅL OG ET SVAR

Tale av direktør Reidar Brekke i Trondhjem Rotary Klubbs
møte den 16. juni 1954.

Når programkomiteen har avbrutt vår klubbs alfabetiske program og satt meg inn som joker på dette møte, går jeg ut fra at man har ønsket å høre en gammel rotarianer snakke Rotary. I de 28 år jeg har vært rotarianer har jeg hørt en masse snakk om Rotary, og jeg har selv prestert snakk langt utover det gjennomsnittlige for en rotarianer. Jeg gjør meg ingen illusjoner om å kunne si noe som ikke tidligere har vært sagt og hørt, men jeg trøster meg med at jeg står overfor roterende lyttere.

For ikke å flyte helt ut, vil jeg forme min tale som et spørsmål og et svar.

Er Rotary blitt hva dets stifter Paul Harris hadde tenkt og håpet det skulle bli?

Her har jeg visse forutsetninger for å finne et svar.

Jeg kjente ham personlig og var en weekend eneste gjest i hans hjem utenfor Chicago.

Da jeg for 28 år siden gikk inn i Rotary, var jeg i en annen forbindelse meget interessert i den foreteelse eller det fenomen som vi møter i samfundet under navn av «mannssamfund» eller «mannsforbund». Der foreligger en meget betydelig litteratur om dette emne, og jeg hadde satt til livs atskillig av den. Det var spesielt to forfattere som tiltrakk seg min oppmerksomhet. Det var den tyske prof. Dr. Schurz med sin bok: «Altersklassen

und Männerbünde» og den engelske etnolog sir Frazer med sin bok: «The golden Bough».

Schurz går med tysk grundighet tilbake til begynnelsen, og Frazer gjør rede for utviklingen idet han kan støtte seg til studiet av mannsforbund hos ville folkeslag som idag lever på steinalderstadiet i Afrika og Australia. Schurz mener at de første «mannsforbund» går tilbake til den gang mennesker begynte å dyrke jorden og flyttet sammen i små samfund.

Det var menns plikt å verne disse samfund mot fiender, og det var deres plikt ved jakt å skaffe det nødvendige tilskudd til livsoppholdet.

I kriger og på jakter kom de ofte i farlige situasjoner og trengte hjelp av hverandre. Der oppstod en samfølelse og dermed et vennskap mellom dem. Når de så i fredstid vendte tilbake til stammen, følte de trang til å bevare dette vennskap i fortsatt samvær og isolerte seg fra kvinner og barn. Formål for dette samvær ble de to stormakter i menneskesinnet: religion og politikk. Under utviklingen helt frem til vår tid har disse to disipliner sammen eller enkeltvis vært dominerende innen mannssamfund.

Rotary stod for meg som et brudd på denne utvikling. Religion og politikk skulle ikke være mannssamfundet Rotarys formål. Man vil forstå at jeg var interessert i å lære den mann å kjenne som hadde klekket ut en slik idé og evnet å realisere den. Det måtte være noe utenom det alminnelige ved den mannen.

Jeg fikk anledning til å treffe ham i 1933 da han besøkte Oslo og det var min plikt som guvernør det året å være hans vert. Vi var begge engasjert i våre funksjoner, han som president Emeritus og jeg som guvernør, så det ble ikke stor tid til samvær på tomannshånd.

Det inntrykk jeg fikk av ham ga meg ingen forklaring på denne manns evne til å skape en verdensomspennende organisasjon. Han var ikke imponerende av utseende eller fremtreden — han var ingen betydelig taler.

Året etter ble jeg valgt inn i R. I. voc. Serv. Com. og kalt til Chicago. Der fikk jeg ham for meg selv som eneste gjest i hans

hjem. Han bodde utenfor Chicago i et meget enkelt hus, sammen med sin kone og hennes søster.

Nøysomhet, enkelhet og fromhet var mitt første inntrykk. Der ble lest borbønn før og etter hvert måltid. Vi gikk turer sammen og jeg forsøkte å engasjere ham i teoretiske betraktninger omkring Rotary. Han var interessert i hva jeg kunne fortelle om mannssamfund og spesielt i Schurz's påstand om at det var vennskapsfølelse som var den første begynnelse, men han ga meg heller ikke under disse samtaler noen anvisning på det jeg egentlig søkte hos ham. En kveld vi satt ved peisen, kom han bort til meg med en gjestebok og ba meg skrive noe i den. Nu vet vi alle at det ikke er noe som er mere skikket til å tømme hjernen hos et menneske enn å få en slik gjestebok i hånden, men heldigvis kom jeg til å tenke på noe jeg hadde sagt i min tale til Clinton Andersen som var R. I. Representant på distriktskonferansen her året forut.

Det var: The source of Rotary is in a good man's heart and in a sound man's brain. — «Rotarys utspring er i en god manns hjerte og i en klok manns hjerne».

Han leste det og sa stillferdig: Det er pent sagt det der Reidar, men jeg tror du ville være sannheten nærmere om du hadde skrevet: «The source of Rotary is in the heart of a man who wants to be good and in the brain of a man who believes that it is wise to be good». — «Rotarys utspring er i hjertet hos en mann som gjerne vil være god og i hjernen hos en mann som tror at det er klokt å være god».

Jeg oversetter fordi det engelske ord good og det norske ord god ikke helt dekker hinannen. «Be a good boy» heter det hvor vi ville si: Vær snild gutt.

Harris ord vil derfor bli riktigere oversatt om man sier: «Rotarys utspring er i hjertet hos en mann som gjerne vil være snild og i hjernen hos en mann som tror det er klokt å være snild».

Det ga meg et svar — det ga meg noe å tenke på. Denne mannen var betydelig — en utrettelig vilje bak et slikt livssyn ville gi et kall — det ga forklaring på meget. Noe måtte det jo

være som kunne inspirere mennesker av alle de forskjellige raser hvor Rotary hadde slått rot. Der måtte være noe som appellerte til alle mennesker til noe som var felles for dem. Paul Harris satte meg på sporet. Alle mennesker har engang vært barn — vi har alle engang vært 7 år gamle — vi har alle engang visst hva det var å være snild og visst at det lønnet seg å være snild. Det livssyn og den erfaring har vi alle engang eiet og de eksisterer i vår underbevissthet hvor intet går tapt.

Det er en gammel fabel som sier: Menneskets levealder var opprinnelig 7 år og mennesket var den elskeligste av alle jordens skapninger. De øvrige skapninger som stod mennesket nær, syntes det var synd dette at mennesket ikke kunne bli eldre og de sendte en deputasjon til Vår Herre og ba om at menneskets levealder måtte bli forhøyet. Ja, svarte Vår Herre, det er det intet i veien for hvis dere vil gi mennesket noe av deres egen levealder. Det var de villig til, og hunden ga 20 år av sin levealder, hesten 20 år av sin, koen 20 år av sin og apekatten 20 år av sin levealder. Og menneskets levealder ble forhøyet inntil 87 år. Men hva skjedde? Mennesket vedble å være det elskeligste av alle skapninger til det var 7 år gammelt, men i de 20 årene som vi fikk av hunden vimser vi omkring og snuser på alt mulig. I de neste 20 årene som vi fikk av hesten arbeider vi som hester for å skape oss et levebrød og en sosial posisjon, i de neste 20 år som vi fikk av koen tygger vi drøv på det vi utrettet i de foregående 20 år, og hvor det gjelder vår adferd i de siste 20 år som vi fikk av apekatten går fabelen heldigvis ikke i detaljer.

Jeg nevnte vår underbevissthet. Det har gjennom tidene vært hevdet at der også eksisterer en fellessjel, en kollektiv underbevissthet. Navn som Heraklit Leibnitz og vår tids C. G. Jung kan nevnes i forbindelse med denne tanke. Mennesket representerer ikke bare ved sine fysiske egenskaper og karakter en egen art blant jordens livsformer. Der eksisterer også en psykisk likhet og enhet. Vi kjenner alle begrepet underbevissthet og har alle personlige erfaringer. Leter vi etter et ord eller et navn kan vår bevissthet gi opp mens vår underbevissthet arbeider

videre for plutselig ved hjelp av en eller annen assosiasjon å servere vår bevissthet resultatet av sitt arbeide.

Jeg hørte forleden en litt stygg historie om dette. Den gjør seg best i jegform og er ganske illustrerende. «Jeg kom inn i kirken ved høymesse. Da jeg hadde satt meg, ble jeg oppmerksom på min sidemann. Han stirret stivt rett frem for seg og så ut som han grublet intenst på noe. Konsentrasjon, tenkte jeg. Presten talte om de 10 bud og ga en kommentar til hvert av dem. Da han var begynt på sin kommentar til det 6. bud, ble der plutselig liv i min sidemann. Han reiste seg halvveis opp, slo seg på låret og hvisket innett: Nei, nei, nå husker jeg hvor jeg glemte den nye paraplyen min.»

I Paul Harris tanke skulle Rotary bli en formidler mellom vår bevissthet og vår underbevissthet. Rotary skulle fremkalle noe som vi engang hadde eiet — men glemt. Det var ikke i første rekke paraplyen — våre dårlige egenskaper — det skulle minne oss om; Rotary skulle føre oss lenger tilbake til en periode i vårt liv hvor vi var lykkelige i bevisstheten om å være snilde.

Personlig nærer jeg ingen tvil om at dette var hans tanke og hans håp, men de krokveiene han måtte gå for å nå sitt mål har hos andre reist tvil om hans motiver.

Der ble i begynnelsen av 1930-årene nedsatt en komite av Chicago Universitet hvis oppgave det skulle være å analysere Chicago-klubben og avgi en uttalelse om Rotary. Komiteens resultater er utgitt som en bok på 293 sider. Det er et vitenskapelig arbeide som holder seg til realiteter. De menn som hadde stiftet klubben levet, og spørreskjemaer til klubbens stiftere og medlemmer gir pålitelig stoff. Den klubb som ble stiftet av Paul Harris i 1905 var en «Booster»- eller «Sponsor»-klubb og formålet var profitt. Medlemmene skulle gjøre forretning med hverandre og der foreligger oppgave over omsetningen mellom klubbens medlemmer for året 1915. Den androg til \$1,750,000.—.

10 år etterat klubben var stiftet var et av klubbens formål fremdeles profitt, men der var skjedd noe i mellemtiden. I 1909 ble spørsmålet reist i klubben om der ikke kunne gjøres noe for å skaffe Chicagos sentrum en Comfort station. Der fantes ikke

et pissoir, og folk gikk og skvatt på vegger og i porter. Klubben tok saken opp og kommunen bevilket \$20,000.—. Klubben og dens medlemmer ytet intet tilskudd såvidt jeg kan se. Her kommer Service inn ved siden av profitt og dermed også de store slagord: «He profits most who serves best» og «Service above self».

Dette initiativ fra klubbens side fikk betydelige konsekvenser. Det var visselig for de fleste medlemmer en helt ny og fremmed impuls dette å gjøre noe for andre. De følte ikke bare glede ved det — de ble formelig beruset av sin egen snildhet — og serviceidealet får innpass i klubben. Harris holdt igjen. Han syntes det gikk vel fort. Her stod han ved målet for sine planer — men han var en nøktern mann og han kjente sine rotary-kamerater. Han var redd for farten. «Service» er meget, sa han, kan vi ikke nøye oss med å si at vi gjerne vil gjøre oss nyttige for andre — kan vi ikke bruke «usefulness» istedet for service. Men, nei, ska' det være så ska' det være, mente de andre, og så ble det Service. Hykleri, sa utenforstående. Profitt og service lar seg ikke forene. Sinclair Lewis skrev boken «Babbit», en strålende morsom satire over den amerikanske rotarianer.

Rotary ble modell for en rekke nye mannssamfund med lignende formål som Rotarys. Exchange — Lions — Kiwanis — Elks o.s.v. Klassifikasjonsregelen i Rotary begrenset adgangen til klubben og fordelene ved medlemsskap var iøynefallende. Forsikringsagenter, handelsreisende og andre selgere kunne som medlemmer av en Rotaryklubb reise omkring i hele U.S.A. og komme til dekket bord hvor det gjaldt å få kontakter. Der dannet seg kø og det var denne køen som havnet i de nye foreningene. For over 90 % av medlemmene i Chicago-klubben ble kontingenten betalt av deres firmaer som handelsomkostninger. En professor fra Harvard University som var gjest her i klubben for en tid siden og som ikke selv var medlem av noen klubb, svarte på et spørsmål fra meg: Rotary står øverst av disse klubbene, den får de høyere funksjonærer og de lavere går til de andre klubbene. Rotary har i Amerika aldri hatt de øverste ledere innen næringslivet. Jeg spurte om Rotarys lederstilling

hadde sin årsak i Rotarys serviceideal. Da smilte han bare. Sosialt ligger medlemsskapet i overkant av middelklassen, sier komiteen i 1930.

Samfundet har vanskelig for å godta en syntese av profitt og service.

Komiteen går ikke nærmere inn på en vurdering av idealismen i Rotarys slagord, men tar hatten av for den service som allerede er ytet. De fester seg spesielt ved Boy's Work og ved Rotary Foundation, men dette er i komiteens øyne ikke den vesentligste innsats. Der kan i Amerika siden Rotarys opprettelse spores en tiltagende vilje og evne hos amerikanerne til å ta ledelse i sosiale og humanitære tiltak. Her tar komiteen også skoene av og tilkjenner Rotary og dets etterlignere en vesentlig del av æren for dette.

Det har innen Rotary også vært under drøftelse å forandre hele formålsparagrafen — sløyfe ordet service — og sette leadership inn istedet. Club leadership — Vocational leadership — Community leadership og International leadership, men «Service above self» motstod også dette angrep. Tjenesteidealet ble stående. Rotarys utvikling minner i mangt og meget om et enkeltindivids utvikling. Har man først festet seg ved et ideal vil man nødig miste det selv om man frakjenner seg selv enhver evne til å nå det.

Chicago universitets komite fant betydelige verdier i Rotary, men den ga ikke noe svar på det spørsmål jeg stillet. Er Rotary blitt hva dets stifter Paul Harris hadde tenkt og håpet det skulle bli? Den peker på det programmessige vennskap hvor alle bruker fornavn, men for utenforstående er det ikke lett å vurdere et vennskap som de ikke selv har opplevet eller prøvet.

Den peker på at den gjennomsnittlige medlemskapstid er 10 år. Noen kommer og går, andre blir. Spørreskjemaenes resultat viser at mangel på tid til å delta i møtene er den alminneligste årsak til at man går ut. Andre kan være skuffet. De kan ha regnet med større idealisme hos sine rotarykamerater enn de har funnet. Det hender sjeldnere at man selv synes man kommer til kort i så måte.

Det viser seg her som på alle andre områder at der er en viss forbindelse mellom det man sår og det man høster, og her ligger vel den virkelige grunn til at rotarianeren og hans klubb skilles.

En indianer kom inn til New York og søkte en sakfører for å få ordnet skilsmisse fra sin kone. Indianeren snakket dårlig engelsk og sakføreren ble trett av ham og tilrådet ham å reise hjem igjen og la skilsmissen fare. Da ble indianeren sint og så sa han: Jeg plante mais — jeg få mais. Jeg plante spinat — jeg få spinat. Jeg plante indianer — jeg få kineser — jeg skilles.

Den som i Rotary planter god vilje vil høste vennskap og glede — den som planter egoisme vil høste skuffelse. Det tror jeg vi alle kan være enige om.

Men så kommer jeg til svaret på det spørsmål jeg stillet. Er Rotary blitt hva Paul Harris tenkte og håpet. Her må jeg komme tilbake til Paul Harris. Han var hva vi vil kalle en barnslig sjel — han både tenkte og følte anderledes enn de fleste av oss. Jeg har hørt ham fortelle hvordan han før han stiftet Rotary lurte prosederende klienter sammen med motparter — som de ikke kjente personlig — under fornavn eller falske navn — og hvordan han frydet seg over å se et vennskap utvikle seg mellom mennesker som hatet hverandre i en tvist om materielle verdier.

Jeg har hørt ham fortelle om de mange forskjellige trossamfunds representanter i Chicago-klubben. Hvert trossamfund ble betraktet som et yrke. Til hverdags var der en bitter kamp mellom dem om den rette tro og man sørget for å plasere dem lengst mulig fra hverandre på møtene. I Amerika åpnes ethvert Rotary-møte med bønn og hver av disse representantene forrettet i tur og orden. «Vet du hvordan det gikk», sa han. I Rotary søkte de sammen og det endte med at de ba om et felles bord for geistlige. De ville være sammen og jeg så intet til innbyrdes uenighet. I etiken var de alle forenet.

Harris var en mann med sans for humor, sa en kunstmaler som hadde tegnet Harris i sin tid, og som besøkte oss her for en tid siden. Ja, det kan man si, men det var en form for humor som nok kan få en nordmann til å smile, men ikke til å le høyt. Det var hverken Inntrøndelags eller Albert Engströms humor.

Da han under sitt Norgesbesøk reiste fra Oslo til Bergen, ble han fulgt av endel Bergensrotarianere. De fortalte at han på toget arrangerte en liten sketch. Han skulle selv spille rollen som en fremmed mann som kom inn og tok frakken til en av de andre ved en såkalt feiltagelse og så skulle da replikkene fritt få utvikle seg. Lek — barnelek — kan man kalle det, men bergenserne syntes det var meget morsomt.

Vi har som voksne, kloke, livserfarne mennesker vennet oss til å se ovenfra—nedad på alt som hører vårt forlengst forbigangne barnestadium til. «Snild og dum», «Go'hjerta og si'rompa» er uttrykk vi alle kjenner. Det gjorde ikke Paul Harris. Han ville gjerne ha med noe av rammen om mennesket i det stadium hvor det var snildt og visste at det lønnet seg å være snild.

Hvis vi ser inn i oss selv og deretter tar et overblikk over menneskeheten idag, vil vi visselig innrømme at en slik innstilling er sjelden. Ja, den er så sjelden at den nødvendigvis måtte vekke oppsikt. Det overraskende og gledelige er imidlertid at den ikke bare vakte oppsikt, men også ble en inspirasjon for mange mennesker. Den ble en formidler mellom vår bevissthet og vår underbevissthet. Det er den eneste mulige forklaring på Rotarys enestående utvikling, og så lenge Rotary minner oss om at vi engang har eiet evnen til å være snilde og en gang ukentlig foreholder oss at det nettopp er denne evnen og viljen til å være snild som idag fyller vårt eget og verdens hjerte med sitt fravær — så lenge vil Rotary være hva Paul Harris hadde tenkt og håpet det skulle bli.